

Lipták Katalin

Közfoglalkoztatás a Szikszói kistérségben - Alsóvadász

A munkanélküliség alakulása a Szikszói kistérségben és Alsóvadászon

2009 júniusa és 2010 júniusa között az Állami Foglalkoztatási Szolgálat adatai szerint a munkanélküliek száma mindhárom vizsgált területi szinten csökkent. Alsóvadászon a tartós munkanélküliség és a segélyben részesülők száma is csökkent, míg a megyében mindkét mutató növekedett (1. táblázat).

1. táblázat: Munkanélküliség adatai 2009. és 2010. júniusában

	Alsóvadász		Szikszói kistérség		Borsod-Abaúj-Zemplén megye	
	2009. június	2010. június	2009. június	2010. június	2009. június	2010. június
Nyilvántartott álláskereső összesen (fő)	229	216	2.296	2.263	66.770	65.471
365 napon túl nyilvántartott álláskereső (fő)	116	66	1.045	916	23.317	24.667
Segélyben részesülők (fő)	11	11	127	119	4.013	4.242
Rendelkezésre állási támogatásban részesülők (fő)	143	131	1.331	1.338	26.831	29.010
Munkaképes korú népesség (fő)	954	957	12.335	12.052	478.187	475.367
Nyilvántartott álláskereső a munkavállalási korú népesség százalékában	24,00	22,57	21,39	20,89	13,69	13,77

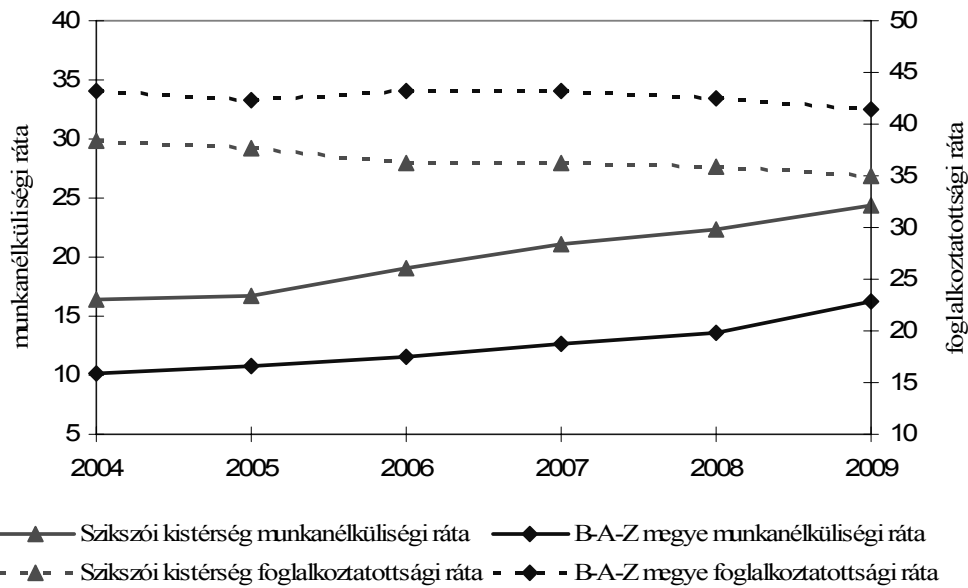
Forrás: ÁFSZ

A legfrissebb munkaerő-piaci folyamatok tehát Alsóvadászon kedvezőnek mondhatók, azonban ez a javulás még korántsem elegendő a korábbi lemaradás ellensúlyozására. Ehhez több időre és egy komplexebb munkaerő-piaci programra lenne szükség. Felmerülhet a kérdés, hogy akkor mégis mi okozza az utóbbi időszakban a kedvezőbb helyzetkép kialakulását Alsóvadászon? – jóllehet a gazdasági világválság hatását még mindig gyakran lehet olvasni és a kedvezőtlen folyamatok okaként emlegetik.

A munkanélküliségi ráta a Szikszói kistérségben folyamatosan 7 százalékponttal meghaladja a megyei átlagot. A kistérségben 15% alatti munkanélküliség sohasem volt és a ráta 2004 és 2009 között egyenletesen növekedett. Ezzel párhuzamosan a foglalkoztatottság egyenletesen csökkent. Minden vizsgált évben elmarad közel 10%ponttal a kistérségi érték a megyeitől.

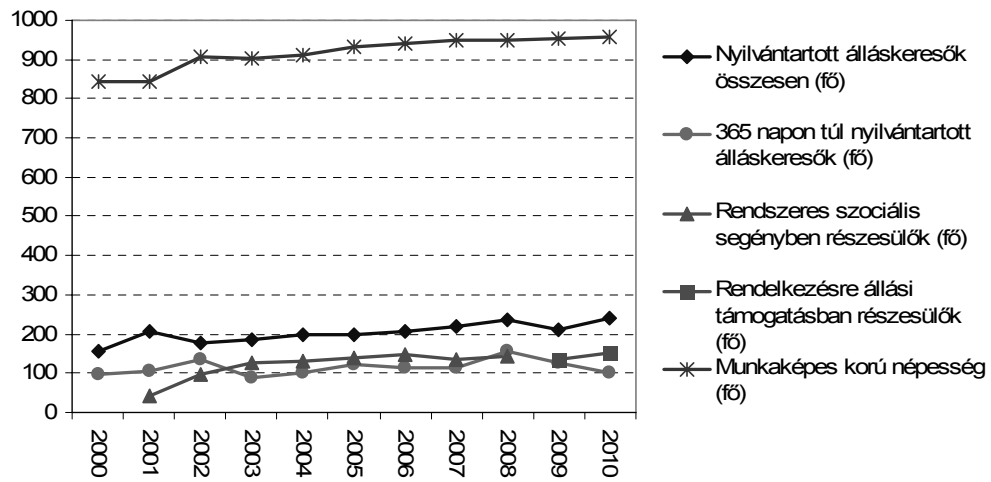
Alsóvadászon a munkaképes korúak száma az évek során lassan, de emelkedik. A nyilvántartott álláskereső száma két törés (a 2000/2001-ben és a 2008/2009-ben történt kisebb visszaesés) mellett növekvő tendenciát mutat. 2010-ben létszámuk 239 fő. A rendszeres szociális segélyben részesülők száma a kezdeti gyorsabb növekedés után lassuló ütemben gyarapodott, 2003 és 2009 között szinte stagnált, majd a segélyezési rendszer átalakulásával számuk nullára csökkent és helyüket a RÁT-osok vették át. A rendelkezésre állási támogatásban részesülők száma 2009-ben 134 fő volt, 2010-ben 150 fő. (A januári és júniusi adatok közötti eltérés mutatja a szezonális ingadozást.) A 365 napon túli nyilvántartott álláskereső száma hasonlóan mozgott, mint a nyilvántartott álláskeresőké, csak a töréspontok egy éves csúszással figyelhetők meg. Az utolsó év kedvezőnek látszó folyamatai ellenére a munkaerőpiaci helyzet

2010-ben nem jobb, mint 2000-ben, sőt a munkaképes korú népesség számának növekedésével további romlásra lehet számítani.

1. ábra: Munkanélküliségi és foglalkoztatottsági ráta alakulása 2004-2009 között

Forrás: ÁFSZ

2. ábra: Alsóvadász munkanélküliségi adatai 2000-2010 (januári adatok)

Forrás: ÁFSZ

Munkalehetőségek a Szikszói kistérségben és Alsóvadászon

Alsóvadász közigazgatási területe 2.291 hektár, lakónépesség száma a 2007. év végén 1.562 fő volt. Ezzel a népességszámmal a Szikszói kistérség 4. legnagyobb települése és a csereháti aprófalvas környezetben kimondottan nagyinak számít.

A népesség száma folyamatosan csökken, miközben a roma népesség aránya nő. 2007-ben 34 élve születés és 24 halálozás volt a településen. A belföldi vándorlási különbözet az év végén - 29 fő volt.

Jellegzetes utifalu, hagyományosan nagy portákra épült családi házakkal. A lakásállomány 798 db. A közüzemi vízhálózatban bekapcsolt lakások száma 284, háztartási villamos-energia fogyasztók száma 319. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások száma 430. A település gondozott, a zöldterületek rendezettek.

A közlekedési elérhetőség relatíve jó. Miskolctól 22 km-re fekszik. Naponta 20 buszjáratral érhető el. A személygépkocsi ellátottság 16,6%-os (260 db személygépkocsi). A népesség korösszetételét és a munkanélküliség előli meneküléshez választott taktikát is mutatja, hogy 2007-ben nyugdíjban 407 fő részesült, ebből saját jogon 267. Az idősek segítségét célozza a szociális gondoskodás helyben kiépült hálózata. Szociális étkezésben 21 fő, házi segítségnyújtásban további 54 fő részesült.

A település - méretének megfelelően – csereháti viszonylatban viszonylag jól ellátott intézménystruktúrával rendelkezik (posta, iskola, óvoda, egészségügyi központ). helyben praktizáló háziorvos az év során 14.461 esetet látott el. Az óvodai férőhelyek száma 75 fő, 3 csoportban 6 pedagógus foglalkozik a közel 90%-ban roma gyerekekkel. A nemrégiben felújított általános iskolában 13 osztályterem és 13 osztály működik, 211 tanulóval és 18 pedagógussal. A roma tanulók aránya 70%.

A településen a vállalkozások száma elenyésző, csereháti viszonylatban mégis kiemelkedő. A regisztrált vállalkozások száma 57, ebből 6 korlátolt felelősségű társaság, 8 betéti társaság, 40 egyéni vállalkozás. A vállalkozások foglalkoztatási potenciálja alacsony, többségében egy-két főt foglalkoztató családi vállalkozások. Mezőgazdaságban tevékenykedik 35 vállalkozás. Ipari vállalkozás nincs. A szolgáltató szektor gerincét a 6 kiskereskedelmi üzlet, ebből 1 gyógyszertár, valamint az 5 vendéglátó egység (kocsma) alkotja. A településen nagyon kedvező az iparüzési adó (1%-os), éppen az a cél, hogy egyre több vállalkozás telepedjen le. Az önkormányzat azonban helységet nem tud biztosítani az esetlegesen betelepülő vállalkozásoknak

A magas munkanélküliség és az elérhető álláshelyeken biztosított alacsony jövedelmek miatt a helyi fizetőképes kereslet rendkívül alacsony. A vállalkozásfejlesztési kísérletek eddig nem jártak sikerrel. Varrodát próbáltak működtetni a településen, de a gazdasági válság rövid időn belül tönkretette. Voltak próbálkozások a csökkent munkaképességű egyének foglalkoztatására is, de ezek is hamar csődbe mentek, mert a vállalkozónak nem érte meg foglalkoztatni őket.

A gazdasági potenciál jelenlegi hasznosítása mellett (a 2001-es népszámlálási adatokat tovább gondolva) mintegy 100 helyi munkahely érhető el Alsóvadászon, valamint 203-an Szikszó és Miskolc munkahelyeire ingáznak. A legnagyobb helyi foglalkoztató az önkormányzat. Az önkormányzati hivatalban és az intézményekben összesen 60-an dolgoznak, néhány fő kivételével alsóvadásziak.

A szikszói kistérségben más településekről ingázó munkaerő fogadására képes vállalkozásként csupán a szikszói telephelyű SZATEV jelenik meg. Kistérségi szinten mintegy 1.700 munkahely hiányzik. Ebből kb. 11%-ot tesz ki az alsóvadászi munkahely-igény, amit vagy helyi munkahelyekkel, vagy az ingázási lehetőségek bővítésével kellene kielégíteni.

A közfoglalkoztatás jellemzői Alsóvadászon (a polgármester asszonnyal készült interjú alapján)

A meglévő vállalkozások alacsony foglalkoztatási kapacitása és a betelepülő vállalkozások hiánya miatt a foglalkoztatási gondok megoldásának kötelezettsége az önkormányzatot terheli. A közvetlenül az önkormányzati szférában foglalkoztatottak mellett az önkormányzatnak további foglalkoztatásra a közfoglalkoztatás ad lehetőséget.

A településen a közfoglalkoztatás 2002 óta működik. A polgármester véleménye szerint az Út a munkába program előtt a közfoglalkoztatás hatékonyabban működött. Ennek elsődleges oka, hogy akkor lehetőség volt eszközök vásárlására is, az Út a munkába programban pedig nagyon minimális vagy szinte semmi a munkaeszközökre fordítható keret. Valamint azért is kedvelték jobban a régi rendszert, mert akkor nem volt kötelező mindenkit felvenni. „Most a törvény minimum 90 nap foglalkoztatást ír elő és az olyan egyénnel nehéz hatékonyan dolgozni, akik 4-5 éve, vagy rosszabb esetben egész életükben sem dolgoztak. Nem ismerik a munkamorált, a felelősséget. A településen a lakosság egy harmada roma származású, őket még nehezebb motiválni” (interjúrészlet).

Az önkormányzat a közfoglalkoztatottakat 2009. január óta napi 6 órában alkalmazza. A többséget 4-5 hónapra, de van olyan, aki hosszabb időre kap megbízást. Pl. a brigádvezető kap általában 1 évre szerződést, ő felelős a brigádok munkájáért, a polgármester minden nap vele egyeztetni az aznapi feladatokat.

A közfoglalkoztatás keretében a település környezetét, parkjait gondozzák, a temetőt és a közterületeket kaszálják, árvízvédelmi és helyreállítási munkákat látnak el. Átlagosan 50-70 közfoglalkoztatottja van a településnek, a téli időszakban kevesebb. A teljes létszámból 15-20 fővel lehet igazán jól együttműködni. A renitensek szankcionálására nem nagyon van lehetőség. „Ha valamelyik közfoglalkoztatott nem dolgozik megfelelően, lustálkodik vagy tönkreteszi a munkaeszközöket, esetleg ellopja őket, figyelmeztetésben részesül. A harmadik ilyen figyelmeztetés után megszűnik a munkaviszonya és a szociális segélyt megvonják tőle – a jelenlegi szabályok alapján 1 évre. Ez túl szigorú büntetés és valójában nem is az egyént, hanem annak a családját bünteti, így ha lehetőség van rá, elkerüljük ezt a megoldást. Sajnáljuk ugyanis az anyagi támogatás nélkül maradt családok gyermekeit. A településen súlyos probléma az alkoholizmus, amibe a munka és megbecsülés nélkül maradt emberek menekülnek. Ők mindent megtesznek azért, hogy a napi italtra legyen pénz. Ha tőlük vonják meg a munkát, ill. a segélyt, akkor a gyermekeknek szánt családi pótlék összegét fordítják italtra.” (interjúrészlet).

Az Út a munkába program rengeteg papírmunkával jár és a polgármesternek is sok idejét leköti. Az adminisztrációs feladatok egy részét az önkormányzat szívesen átadná egy arra alkalmas civil szervezetnek, ugyanakkor a teljes közfoglalkoztatást nem adnák ki a kezükből. „Az önkormányzatnak kell ezt ellátni, mert itt tudjuk a legjobban, hogy milyen munkát kell elvégeztetni.” (interjúrészlet).

Közösségi vállalkozás indításának egyik legnagyobb akadálya az erre alkalmas non-profit szervezet hiánya. A településen működik ugyan néhány civil szervezet, de ezek nem foglalkoztatnak senkit. A Faluórség önkéntes alapon a tavalyi évtől működik, a Sportkör, a Méhész Egylet, a Horgászok is szintén önkéntes tagokból állnak, állandó alkalmazottjuk nincs. A foglalkoztatással, a falu szépítésével, fejlesztésével foglalkozó civil kezdeményezés nincs a településen. A Csereháti Településszövetség közösségi foglalkoztatási kezdeményezéseiből idáig kimaradtak.

A település tagja a Szikszói Kistérségi Többcélú Társulásnak és a Szikszói kistérség foglalkoztatási paktumának is. A Szikszói Kistérségi Többcélú Társulás kistérségi közmunkaprogramot szervez, melyben Alsóvadász is részt vesz – évente mintegy 10 fővel. Ebben az évben a kistérségi közmunka keretében az életveszélyesnek minősített lakások

lebontására pályáztak. A pályázat az interjú készítésekor még elbírálás alatt állt. A polgármester szerint azonban kistérségi közös pályázat sem hatékony, mivel „még nem tudunk jól és eredményesen együttműködni”.

A kistérségi foglalkoztatási paktumot 2006-ban hozták létre. A célok között szerepelnek az alábbiak:

- a kistérség ismert foglalkoztatási nehézségeinek csökkentése érdekében - összhangban az elfogadott kistérségi foglalkoztatási stratégiával - foglalkoztatást elősegítő programokat valósítsanak meg,
- összehangolják a térségi szereplők gazdasági és humán erőforrás fejlesztési elképzeléseit, céljait,
- összehangolják a pénzügyi forrásokat a foglalkoztatáspolitikai célok eredményes megvalósításának érdekében. (Foglalkoztatási Paktum preambuluma)

A paktum sajnos semmilyen eredményt sem hozott a kistérségben. „A kezdeményezést jónak tartom, de szükséges lett volna a felügyelete és a célok betartása” (interjúrésztlet).

A helyi foglalkoztatás innovatív megoldásai más térségekben

A szikszói kistérséghez hasonlóan kedvezőtlen helyzetben lévő térségekben is találhatunk jó gyakorlatokat a helyi foglalkoztatás innovatív megoldásainak bevezetésére. Sőt a kistérségen belül is minta lehet az alsóvadászai számára pl. a kázmárki szociális földprogram.

Kázmárkon (is) olyan megoldást kellett keresni, ami ösztönöz a munkára és a programban résztvevő családok élelmiszerszükségletének részbeni biztosítása mellett minél szélesebb körben minél több szükségletet érintve nyújt segítséget a közösség rászoruló tagjai számára. A szociális földprogramban résztvevő családok a program számára bérelt 16 hektáron és a 340 m²-es üvegházban nem csupán saját szükségletre termelnek. Ezáltal a pénzjövödelemre is szert tesznek, amiből további alapszükségeiket tudják kielégíteni. A megtermelt árúk – a programnak köszönhetően - kedvezményes értékesítése pedig további családok számára juttat előnyöket. Az önkormányzati konyhának átadott termékek pedig a gyermekek és idősek étkeztetésében könnyíti az önkormányzat terheit és szabadit fel forrásokat más fontos szociális célokra. Az önkormányzat más módokon is próbál a lakosság pénzkidadásait csökkentő támogatásokat nyújtani. Így pl. műhelyhelyiség rendkívül kedvezményes bérbeadásával a fodrászszolgáltatásokat teszi elérhetőbbé a keresettel nem, vagy alig rendelkező emberek számára, a szociális diszkont is megtakarításokat eredményez, ugyanakkor a természetben juttatott szociális segélyezés megvalósításában is kulcsszerepet játszik. (G. Fekete, 2003)

Tiszaadonyban (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) az önkormányzat által kezdeményezett, de annak keretein túl növekvő közösségi vállalkozásban kecskefarmot és tejüzemet hoztak létre kb. 10 év szívós munkájával. Mára működik egy kb. 100 anyaállatból álló extenzív tartású kecskefarm, melyben három pásztor dolgozik folyamatosan, ehhez szervesen kapcsolódik az év kilenc hónapjában a tej feldolgozása sajtnak és túrónak, amit négy személy el tud végezni. Rendelkeznek a legyártott termékek tárolására alkalmas hűtőkapacitással, szerződéses partnerük hetente egyszer hűtőkocsival szállítja el a terméket, melyet megtalálhatók a TESCO, Julius Meinl, CORA, Alföldi áruházláncban, valamint az Alföldi Garabonciás termékeiként. A tejfeldolgozás kapcsán keletkezett mellékterméket, a savót a helyi gazdálkodók részére értékesítik. A folyamatosan minden évben kihelyezésre kerülő 50-70 gödölye lehetővé teszi, hogy egyre több család közvetlenül kapcsolódjon be a programba. Jelenleg 35 család vesz részt a programban. A családok egyharmada választja a tej és a gidák továbbértékesítését jövedelemszerzés céljára.

1. alprogram: állattartás, kecskekihelyezés, tej felhasználása saját fogyasztásra (önellátásra termelő)
2. alprogram: állattartás, kecskekihelyezés, tejfelvásárlás (piaci értékesítésre termelő)

3.alprogram: állattartás, kecsketartás, élőállat értékesítés, tejfeldolgozás, sajtértékesítés, munkaerő közvetlen foglalkoztatása (piaci értékesítésre termelő)

Belecskán (Somogy megye) a kb. 400 fős település önkormányzata 11 éve fél hektáron kezdte a szociális földprogramot. Most ötvenszer akkora területen szüretelnek korai érésű csemege-szőlőt, szednek almát, körtét, meggyet, cseresznyét és barackot. A termés feldolgozásához aszalót építettek. Gyümölcsstermesztői tanfolyamot is szerveznek, és aki elvégzi, paprikapalántát kap. Évente legalább 10 millió forintot hoz a falunak a kertészet. Már hat éve nem kell rendszeres szociális segílyt fizetni. A 32% munkanélküliség a múlté. Tartós munkanélküli sincs a településen. A 310 helybéli túlnyomó része a földből él. Ezekből az újszerű megoldásokból Alsóvadász és a Szikszói kistérség is meríthetne ötleteket.

Összefoglalás és következtetések

A szikszói kistérségben, azon belül Alsóvadászon a munkaerőpiaci helyzetet a jellemzően alacsony képzett (nagy arányban roma) helyi munkaerő számára elkérhető helyi és távolabbi munkahelyek szűkössége, ennek következtében a foglalkoztatottak alacsony, az inaktívak és a munkanélküliek magas száma jellemzi. Az önkormányzati intézményekben dolgozók vagy ingázók köréből kimaradók számára a megélhetést a segélyek és az önkormányzat által szervezett közfoglalkoztatás biztosítja. A közfoglalkoztatás azonban nem jelent megnyugtató megoldást. Az Út a munkába program hibája, hogy több embert kénytelenek alkalmazni, mint amennyit ésszerű munkával és munkaeszközökkel el tudnak látni, valamint nem tudják tartani a munkafegyelmet, ami az egész településen rontja a morált. Könnyítés lenne, ha a foglalkoztatás szervezési és adminisztrációs feladatokat valamely non-profit szervezet számára át tudnák adni, de erre már csak azért sincs lehetőség, mert nincs ilyen szervezet a településen. Ugyanakkor a vállalkozások munkaerő-felvevő képességének emelkedésére sem számíthatnak.

Más térségek példája alapján megoldást jelenthetne a szociális gazdaság irányába történő elmozdulás pl. a szociális földprogram keretein belül, vagy szociális szövetkezet, esetleg más közösségi vállalkozás létrehozásával. Ezt a lehetőséget azonban részint információ és szervezeti kapacitások hiányában nem tartják reálisnak. A szociális gazdaság kiépítéséhez szükséges szaktudás, szervező és adminisztratív kapacitás láthatóan csak térségi együttműködésben lehetséges. Ehhez azonban a kistérségi együttműködés új, a helyi foglalkoztatásban motivált és kompetens szervezetére van szükség, mert a jelenlegi keretek nem, vagy nem jól működnek.

Felhasznált irodalom

G. Fekete Éva (2003): *Nagy létszámú romaközösségekkel megvalósított szociális földprogram-modellek a Csereháton*. In: Szoboszlai Zs. (szerk.): *Cigányok a szociális földprogramban*, Budapest, Gondolat Kiadó, pp. 143-163. (ISBN:963-9500-437)

Szikszói kistérség foglalkoztatási paktuma (2006)